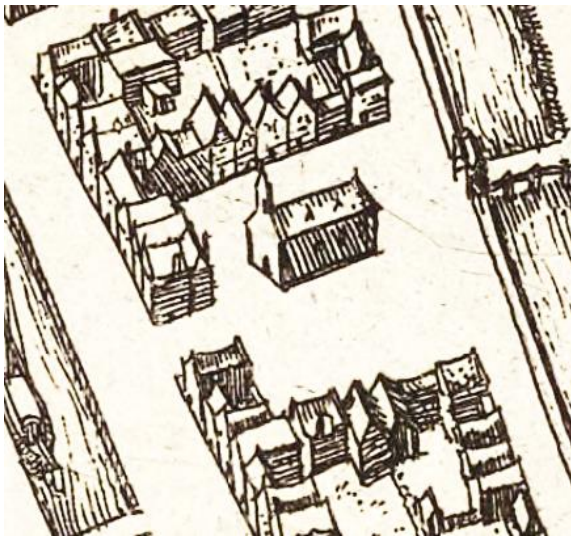

De gedaanteverwisselingen van de Nicolaaskerk

(gepubliceerd in 't Stavers Krantsie dec. 2022)

Hoewel de voormalige hoofdonderwijzer van Staveren, Goitzen Eenling, in "Staveren o Staveren" en in zijn in eigen beheer uitgegeven "Geschiedenis van de Nicolaaskerk te Stavoren" veel over deze oude kerk uit de doeken heeft gedaan is er toch aanleiding om hier wat informatie aan toe te voegen.

Wat zeggen oude afbeeldingen ons?

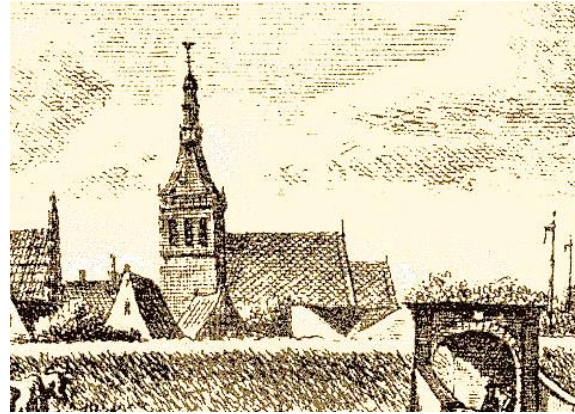
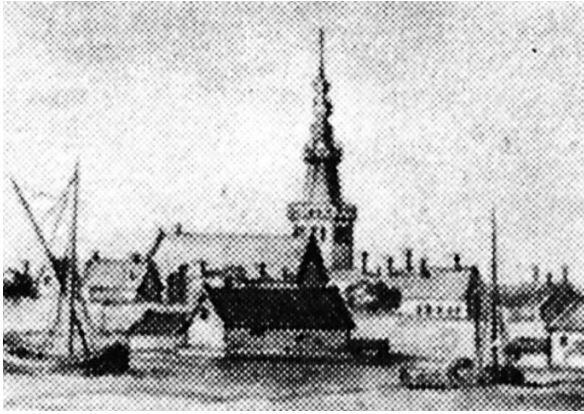
Wat opvalt bij bestudering van de oude kaarten en tekeningen is dat de kerk in de loop der eeuwen niet altijd dezelfde vorm heeft gehad. En met verwijzing naar een aardig tv-programma laten we u daarom straks een aantal plaatjes zien en daar vertellen we iets bij.

Op één van de oudst bekende plattegronden van Staveren uit de atlas van Braun en Hogenberg uit 1584 (linksboven) is een eenvoudig gebouw te zien dat een beetje lijkt op de huidige kerk uit 1861. Er lag vast en zeker al een kerkhof bij en er staan verschillende (grote) huizen omheen.

Kort na 1600 zou de kerk zijn vergroot. Op de vogelvluchtkaart van Nicolaas Geilkercken uit 1616 (rechtsboven) is dan een aanbouw aan de zuidzijde te zien. De kap van de kerk loopt met een knik door over de aanbouw. Even dichterbij de kerktoren is nog een klein bouwwerkje te zien. Dit is vermoedelijk een voorportaal bij de hoofdingang. Het kleine torentje op de westelijke en voorgevel is verdwenen en lijkt naar de oostgevel te zijn verplaatst (misschien hing hier een klokje in). Op de spits stond een groot kruis. Waar eerst het torentje op de voorgevel had gestaan is het dak zo te zien veranderd in een schilddak.

Op de kaart is niet te ontdekken hoe de oostzijde eruit zag. De ramen in de gevel hadden, voor zover we kunnen zien, een gotische vorm. Dat suggereert dat de kerk volgens deze bouworde zelfs nog vóór het jaar 1500 gebouwd kan zijn.

Uit een tekening van 1669 van de Italiaanse kunstenaar Pier Baldi zien we de kerk vanuit het noorden, maar daar loopt de nok van de kerk echter helemaal rechtdoor en lijkt er van een koor (nog) geen sprake. Dat is bijzonder, want veel graven die in 2009 nog aanwezig waren dateerden uit de eerste helft van de 17^e eeuw.

We moeten voor de bevestiging helaas een hele tijd wachten, want pas in 1790 is op een tekening van J. Gardenier Visscher het hoge kerkgebouw, nu vanuit het zuiden, goed te zien. Dit keer is wel een lager gedeelte van de kap aan de oostzijde zichtbaar. Er was geen ander hoog gebouw in die omgeving, dus dit moet de koorafsluiting wel zijn geweest.

Op enig moment kreeg de kerk ook aan de noordzijde een aanbouw, waardoor de plattegrond op een kruiskerk leek. Dit is de vorm die we ook op de eerste kadastrale kaart van Stavereen zien die vermoedelijk al in 1815 werd ingemeten, maar die officieel van 1832 dateert.

De grafkelders van Jongestal

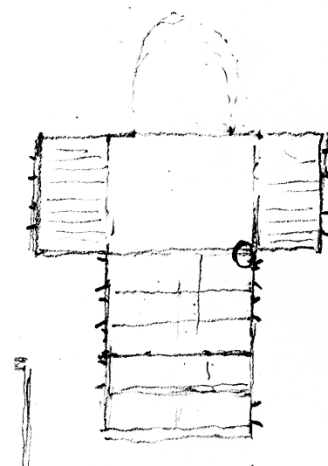
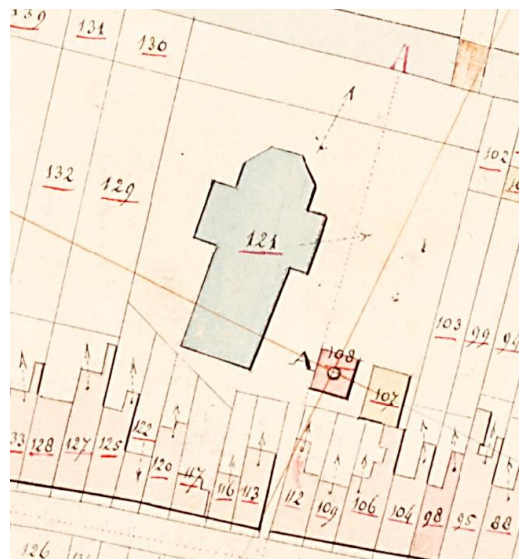
Het is een raadsel, waarom het koor niet eerder is getekend. Uit een inventarisatie van eigenaren van de graven uit de 18^e eeuw (vermoedelijk vanaf 1733) is bekend dat zowel het koor als de zijbeuken helemaal bedekt waren met zerken en dat met name de erven van de adellijke familie Jongestall in het koor twee grafkelders bezaten. Dit wijst op een hoge ouderdom.

Het koor was niet rond, maar had de vorm van een halve zeshoek. De breedte was, zoals is te zien, iets smaller dat de kerk zelf.

In het begin van de 19^e eeuw was ook dit deel van de kerk al bouwvallig. In 1837 zou de achtergevel van (vermoedelijk) het koor nog zijn vernieuwd, maar enkele jaren daarna was het koor al afgebroken. De grote opening in de gevel moest daarom met een nieuwe muur worden dichtgemetseld. In het midden kwam een hoog gotisch venster. Dit werd dus de nieuwe achtergevel.

Het gevolg van de sloop van het koor was dat al de graven die daar lagen in de buitenlucht terecht kwamen. Curieus is dat men ook destijds niet altijd even zorgvuldig met cultuurhistorisch erfgoed wist om te gaan, want daarna zijn onder meer de beide grafkelders van de "erven van de Heeren Jongestall" gesloopt, nadat eerst de graven waren geruimd. De vrijgekomen zerken, waaronder die van de grafkelders, werden naar de Voorstraat gebracht, waar ze vervolgens in de stad bij diverse huizen tot stoepen vervielen.

Vermoedelijk waren de resten van de fundering van het koor in 1845 nog wel in het terrein zichtbaar. In het tekenboek van

Alexander Oltmans jr (de maker van de tekening uit het vorige stukje) staat namelijk bij een ruw geschetste plattegrond van de kerk ter plaatse van het koor een stippellijn. Zoals ook in dat stukje stond geschreven, stortte in 1860 de voorgevel tijdens een zware storm in. De vervallen kerk was niet meer te redden en moest uiteindelijk tot op de grond afgebroken worden. Op een deel van de oude funderingen is de huidige kerk gebouwd.

Een bijzondere vondst

Gelukkig is de laatste vorm van de oude Nicolaaskerk in 1858 door een bouwkundig tekenaar vastgelegd, zodat we nu weten hoe het gebouw er toen uit zag. Deze tekening uit het archief van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed laat als extra's ook de veranderingen zien die vlak daarvóór hadden plaatsgevonden. De verschillende aanzichten en de plattegrond zijn met een dunne pen of potlood op zogenoemd (geel) lomp papier getekend, wat de leesbaarheid niet ten goede komt. Daardoor is de tekening niet goed als illustratie in 't Krantsie te reproduceren. Op onze website is echter een kopie van de tekening te bekijken.

Om een indruk te krijgen hebben we de kerk in verschillende gedaantes op schaal 1:500 nagemaakt en daarvan, als hadden we een drone met tijdmachine, een paar opnames gemaakt. De eerste is de situatie van vóór ca 1845 en de laatste is van 1858 (zonder koorafsluiting).
